

محمد حسن نبوی

خورشیدی که در شاهنامه می درخشد

پیشگفتار
درآمد

1. خورشید در شاهنامه
 - 1.1. آسان که دیگران می نوشتند
 - 1.2. آنگونه که خود می دانست
 - 1.3. بذات چون سرگذشت‌ها بر فردوس
2. گروه‌بندی چهاردهای روز و شب
 - 2.1. گروه یکم: کار روزهای گمان داستان
 - 2.2. گروه دوم: خورشید و دیگر نمودن فراگرد داستان
 - 2.3. گروه سوم: پدیده‌های بودا شب و روز
 - 2.4. گروه چهارم: کار شبانه در داستان
 - 2.5. گروه پنجم: خورشید و سایر پدیده‌های گوناگون در داستان
 - 2.6. گروه ششم: شب با فراز جنگی
 - 2.7. گروه هفتم: خورشید با زور تاج
 - 2.8. گروه هشتم: سپیده
 - 2.9. گروه نهم: خورشید و برج‌ها
 - 2.10. گروه دهم: شب و روز بی‌نام
 - 2.11. گروه یازدهم: روز و شب از داستان
 - 2.12. گروه دوازدهم: روشنگری سپیده
 - 2.13. گروه سیزدهم: شکر
 - 2.14. گروه چهاردهم: ماه آسمان
 - 2.15. گروه پانزدهم: کاری در چند روز و خورشید در روز پس از آن

25

www.egsbookshop.ir
www.egsbookshop.com
www.egsbookshop.net
www.egsbookshop.org
www.egsbookshop.edu
www.egsbookshop.gov
www.egsbookshop.mil
www.egsbookshop.ac
www.egsbookshop.gov.ir
www.egsbookshop.gov.uk
www.egsbookshop.gov.au
www.egsbookshop.gov.ca
www.egsbookshop.gov.in
www.egsbookshop.gov.jp
www.egsbookshop.gov.kr
www.egsbookshop.gov.tw
www.egsbookshop.gov.hk
www.egsbookshop.gov.sg
www.egsbookshop.gov.my
www.egsbookshop.gov.th
www.egsbookshop.gov.ph
www.egsbookshop.gov.vn
www.egsbookshop.gov.la
www.egsbookshop.gov.mm
www.egsbookshop.gov.bh
www.egsbookshop.gov.qa
www.egsbookshop.gov.om
www.egsbookshop.gov.ae
www.egsbookshop.gov.sa
www.egsbookshop.gov.ye
www.egsbookshop.gov.sd
www.egsbookshop.gov.eg
www.egsbookshop.gov.ly
www.egsbookshop.gov.jo
www.egsbookshop.gov.kw
www.egsbookshop.gov.lb
www.egsbookshop.gov.eg

سربخش‌ها و بخش‌های نوشتار

- پیش‌گفتار
درآمد
- ۱ خورشید در شاهنامه
- ۱.۱ آن‌سان که دیگران می‌نوشته‌اند
۱.۲ آن‌گونه که خود می‌دانسته
۳.۱ بازتاب چونی سرگذشت‌ها بر فردوسی
- ۲ گروه‌بندی چاه‌های روز و شب
- ۱.۲ گروه یکم: کار روزانه‌ی کسان داستان
۲.۲ گروه دوم: خورشید و دگر نمودن فراگرد داستان
۳.۲ گروه سوم: پیاپی بودن شب و روز
۴.۲ گروه چهارم: کار شبانه در داستان
۵.۲ گروه پنجم: خورشید با ابزار جنگی
۶.۲ گروه ششم: شب با ابزار جنگی
۷.۲ گروه هفتم: خورشید با زیور تاج
۸.۲ گروه هشتم: سپیده
۹.۲ گروه نهم: خورشید و برج‌های فلکی
۱۰.۲ گروه دهم: شب و روز بی نام آن‌ها
۱۱.۲ گروه یازدهم: روز و شب از زبان کسان داستان‌ها
۱۲.۲ گروه دوازدهم: روشنگری بیشتر با «تو گفتی»
۱۳.۲ گروه سیزدهم: شبگیر
۱۴.۲ گروه چهاردهم: ماه آسمان
۱۵.۲ گروه پانزدهم: کاری در چند روز و خورشید در روز پس از آن

۱۲۸

۱۶.۲. گروه شانزدهم: خورشید ستمگر

۱۳۹

۳ پایه‌ی گروه‌بندی چامه‌ها

۱۴۳

۴ دو و چندباره‌سرایبی

۱۴۴

۱.۴. یکسانی نیم‌چامه‌های نخست:

۱۴۷

۲.۴. یکسانی نیم‌چامه‌های دوم:

۱۴۸

۳.۴. جایگزین کردن یک واژه:

۱۵۱

۴.۴. جایگزینی و پس و پیش کردن واژه‌ها:

۱۵۵

۵ واژه‌های ایرانی و انیرانی در چامه‌های شب و روز

۱۵۶

۱.۵. واژه‌های انیرانی

۱۵۸

۲.۵. واژه‌ی ایرانی در چامه‌های روز و شب:

۱۵۹

۶ شمار چامه‌های هر گروه در داستان‌ها

۱۵۹

۱.۶. شمار چامه‌های هر گروه در داستان‌ها:

۱۶۲

۲.۶. روز و شب داستان‌ها در برابر همه‌ی چامه‌های آن

۱۶۳

۳.۶. آهنگ سرایش داستان‌ها، آهسته یا ...؟

۱۶۹

۷ درخشان‌تر خورشید شاهنامه

۱۷۱

پیوست‌ها

۱۷۱

۱. پیوست‌ها

۱۷۳

۲. پیوست‌ها. شماره‌ی چامه‌های هر گروه در شاهنامه‌ی چاپ مسکو

۱۷۹

نوشتارهایی که از آن‌ها یاد شده است

پیش‌گفتار

نوشتار پیش رو، خورشیدی که در شاهنامه می‌درخشد، پژوهشی است پرسش‌گرانه درباره‌ی چامه‌های روز و شب (خورشید) که در شاهنامه‌ی استاد توس، فردوسی بزرگوار، جاودانه شده‌اند؛ و دستاورد کوششی است که نگارنده خواسته است با بررسی خود داستان‌ها دریابد که وابستگی آن‌ها به رویدادهای سروده‌شده چگونه تواند بود؟ چه رازی در کار است که همه‌ی این چامه‌های ۴۲۳‌گانه آن‌چنان خوش‌آیند هرپارسی‌زبانی است؟

این نوشتار، بدین ریخت و نگارش، در دو گامه‌ی بنیادی و آرایشی سامان داده شده است. گامه‌ی بنیادی: نگارنده کاوش در داستان‌های شاهنامه (چاپ مسکو) را در سال ۱۳۹۰ خورشیدی آغاز کرد، و با هدفی که از آن یاد شد، یافته‌های خود را در رایانه نوشت؛ کاری که با آرامی و آهستگی انجام شد، چون سال‌هاست که گفته‌ی نغز فردوسی را باورمندانه در همه‌ی پژوهش‌های خود دنبال کرده و به آن خو گرفته است: «ستون بزرگی ست آهستگی» و «آهسته‌دل کی پشیمان شود» - امروزه به‌ویژه در اروپا، جنبش‌های آهستگی در همه‌ی رشته‌های دانشی و گردش‌گری و اندیشیدن رشد و گسترش یافته‌اند؛ و این روشی است که استاد توس بیش از هزار سال پیش آن را در میان نهاده است. پژوهش گامه‌ی بنیادی (که به ۱۵۱ چامه از ۴۲۳ چامه پرداخته است) در اسفندماه ۱۳۹۳ پایان گرفت. نامه‌ای از دوست دیرینه‌ی دانشگاهی‌ام، هوشمند، را به یاد دارم که درباره‌ی این نوشتارم گفته بود: «خدا یاری‌اش دهد تا آن را انتشار دهد». بر این پایه بود که آن را برای انتشار به نشر آگه سپردم. گامه‌ی آرایشی: در گفتگو با مدیران نشر آگه دانستم که برای چاپ نوشتاری که سامان داده بودم باید دگرشدهایی در آرایش چامه‌ها داده شود، که آقای محمد نبوی مهربانانه پذیرفت آن را انجام بدهد. ایشان شماره‌یابی برخی چامه‌ها را نیز، که در نوشتارم نیآورده بودم، به سامان رسانید و بنابراین گام دوم دستاورد ایشان است که بسیار سپاس‌گزارشان هستم. در اینجا بایسته است از مدیر نشر آگه، خانم لیلا حسین‌خانی، و نیز از آقای محمد نبوی که ویرایش نوشته‌ام را هم انجام داد، دست‌مریزاد بگویم.

محمد حسن نبوی

زمستان ۱۳۹۴